

## رابطه ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، توافق) هیجان خواهی، ناگویی خلقی و سبک‌های مقابله‌ای با آمادگی به اعتیاد در دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت:	۹۱/۱۰/۲۷	یحیی اکبری شایه <sup>۱</sup>
تاریخ پذیرش:	۹۱/۱۲/۱۲	محمد وطن خواه <sup>۲</sup>
		یداله زرگر <sup>۳</sup>
		نسیم تیموری باخرزی <sup>۴</sup>
		علی احمدیان <sup>۵</sup>

### چکیده

در دهه‌های اخیر شیوع اعتیاد یا وابستگی به مواد در جمعیت جهان رو به فزونی بوده است. این فزونی در جمعیت جوان بیشتر و چشمگیرتر بوده است. آثار سوء مصرف مواد بر فرد، خانواده و جامعه بر کسی پوشیده نیست، به طوری که هر سال هزینه‌های سنگینی را بر اقتصاد کشورها تحمیل می‌کند. این همه در حالی است که روشهای درمانی جهت مقابله با اعتیاد چندان راه به جایی نبرده است و امروزه فرض بر آن است که پیشگیری از اعتیاد آسان‌تر از درمان آن است. اعتیاد را می‌توان یک بیماری جسمانی- روانی- اجتماعی دانست که در شکل گیری آن زمینه‌های پیش اعتیادی متعددی نقش اساسی ایفا می‌کنند. شناسایی این عوامل در قشر جوان و دانشجو می‌تواند در کنترل و پیشگیری از ابتلا به آن موثر باشد. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، توافق) هیجان خواهی، ناگویی خلقی و سبک‌های مقابله‌ای به عنوان پیش بین‌های آمادگی به اعتیاد در دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. جامعه این پژوهش را کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ تشکیل می‌دهد. از بین دانشجویان این دانشگاه به شیوه در دسترس تعداد ۲۰۵ نفر با استفاده از پرسشنامه‌های فرم کوتاه پنج عامل شخصیت (NEO-FFI)، هیجان خواهی آرنت، سبک‌های مقابله با استرس پارکر و اندلر،

۱- کارشناس ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه شهید چمران اهواز

۲- نویسنده مسئول، کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، اصفهان

Email:vatankhah.mohamad@yahoo.com

۳- عضو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

۴- کارشناس ارشد روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تربت جام

۵- کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، مدرس دانشگاه پیام نور، اسلام آباد غرب

ناگویی خلقی تورنتو و مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد مورد آزمون قرار گرفتند. داده‌های بدست آمده به روش همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که صفات شخصیتی روان رنجوری و توافق و همچنین ناگویی خلقی و سبک‌های مقابله با استرس هیجان مدار و مسئله مدار با آمادگی به اعتیاد رابطه مثبت و معناداری دارند. علاوه بر این، دو ویژگی روان رنجوری و ناگویی خلقی به ترتیب وابسته‌ترین ویژگی‌ها با آمادگی به اعتیاد کل و دو عامل آن بودند. همچنین همبستگی چندگانه روان رنجوری، توافق هیجان خواهی، ناگویی خلقی و سبک‌های مقابله با استرس هیجان مدار و مسئله مدار با آمادگی به اعتیاد و دو عامل فعال و منفعل آن معناداری بود. به عبارت دیگر، ۲۵ درصد از واریانس آمادگی به اعتیاد به طور کل، ۳۹ درصد از آمادگی فعالانه به اعتیاد و ۶۰ درصد از آمادگی منفعلانه به اعتیاد توسط متغیرهای پیش بین ذکر شده قابل تبیین است.

## واژه های کلیدی: آمادگی به اعتیاد، روان رنجوری، توافق، هیجان خواهی، ناگویی خلقی، سبک

مقابله با استرس

### مقدمه

در دهه‌های اخیر شیوع اعتیاد در جمعیت جهان رو به فزونی بوده است. این فزونی در جمعیت جوان که بیشترین گرفتاران دام اعتیاد را تشکیل می‌دهند، بیشتر و چشمگیرتر بوده است. آمارهای منتشر شده در کشورمان بیش از دو میلیون نفر را گرفتار اعتیاد و شش میلیون نفر را مصرف کننده تفننی گزارش می‌کنند (رادی و رضایی، ۲۰۰۱ به نقل از شرق، شکیبی، نیساری و آلیلو، ۱۳۹۰)، اما این تعداد بسیار خوش بینانه به نظر می‌رسد. آثار سوء مصرف مواد بر فرد، خانواده و جامعه بر کسی پوشیده نیست، به طوری که هر سال هزینه‌های سنگینی را بر اقتصاد کشورها تحمیل می‌کند. این همه در حالی است که روشهای درمانی جهت مقابله با اعتیاد چندان راه به جایی نبرده است. با توجه به گستردگی دامنه شیوع اعتیاد امروزه فرض بر آن است که جلوگیری از مبتلا شدن افراد به سوء مصرف مواد و پیشگیری از آن آسان‌تر از درمان این اختلال است (بتوین و بتوین<sup>۱</sup>، ۱۹۹۲). اعتیاد را می‌توان یک بیماری جسمانی- روانی- اجتماعی دانست که در شکل گیری آن زمینه‌های پیش اعتیادی متعددی نقش اساسی ایفا می‌کنند (گلانتز<sup>۲</sup>، ۲۰۰۶). شناسایی این عوامل در قشر جوان و دانشجویی می‌تواند در کنترل و پیشگیری از ابتلا به آن موثر باشد.

1- Bovtin

2- Galanter

در جامعه ما به ظاهر کمتر کسی است که با آسیب‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی اعتیاد آشنا نباشد اما علی‌رغم این آشنایی دامنه گسترش آن رو به فزونی است. این بلای خانمان سوز فرد مبتلا، خانواده، شبکه سلامت، دستگاه‌های اجرایی، نظارتی و قضایی کشور را متحمل هزینه‌های اقتصادی و غیر اقتصادی فراوانی می‌کند. به طوری که حدود یک سوم درآمد ملی کشور صرف هزینه مواد مخدر می‌شود (هاشمی، ۲۰۰۴، به نقل از صاحب الزمانی و همکاران، ۱۳۸۸). افراد گرفتار اعتیاد نسبت به افراد عادی و حتی قاچاقچیان این مواد از کمترین سلامت روانی برخوردارند و بیشترین تنیدگی را تحمل می‌کنند (سهرابی، ۱۳۸۳). با توجه به گستردگی دامنه شیوع اعتیاد امروزه فرض بر آن است که جلوگیری از مبتلا شدن افراد به سوء مصرف مواد و پیشگیری از آن آسان‌تر از درمان این اختلال است (بوتین و بوتین، ۱۹۹۲). به همین منظور توصیه می‌شود به طور ادواری به بررسی علل گرایش و ابتلا به مصرف مواد بخصوص در قشر جوان صورت گیرد (اله وردی پور، فرهادی نسب، بشیریان و محبوب، ۱۳۸۶). اعتیاد را می‌توان یک بیماری جسمانی- روانی- اجتماعی دانست که در شکل‌گیری آن زمینه‌های پیش‌اعتیادی متعددی نقش اساسی ایفا می‌کنند (گلانتر، ۲۰۰۶). شناسایی این عوامل می‌تواند در کنترل و پیشگیری از ابتلا به آن موثر باشد. متغیرهای پیش‌بین اعتیاد به مواد مخدر را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد:

۱- محیط فرهنگی- اجتماعی،

۲- عوامل بین شخصی،

۳- عوامل روانی- رفتاری،

۴- عوامل زیستی- ژنتیکی (نیوکام و ریچاردسون، ۲۰۰۰).

اما شاید بتوان مهمترین عوامل مستعد کننده افراد به اعتیاد را عوامل فردی و شخصیتی دانست به طوری که چنین عواملی می‌تواند سایر عوامل را تحت تاثیر قرار دهد. به عنوان مثال، فردی با یک ویژگی شخصیتی خاص ممکن است به خودی خود در مقابل عوامل محرک محیطی در جهت وابستگی به مواد بسیار حساس‌تر باشد و یا در مقابل عواقب آن ترس و نگرانی کمتری داشته باشد.

رابطه بین صفات، ویژگی‌ها و عوامل مستعد کننده اعتیاد و رفتارهای اعتیاد گونه در پژوهش‌های بسیاری مورد بررسی قرار گرفته است به طور نمونه در پژوهشی که فرنیاء، خواجه موگهی، شانه ساز و پاک سرشت (۱۳۸۵)، انجام دادند به این نتیجه رسیدند که

افراد وابسته به مواد افیونی شیوه‌های مقابله ناسازگارانه‌ایی دارند که با استرس‌های زیادی که متحمل می‌شوند و نیز خطر تضعیف سلامت عمومی آنان در ارتباط است. فرانکوئیس، آریو کامبم و تیگنول<sup>۱</sup> (۲۰۰۰) ویژگی‌های شخصیتی را یکی از پیش بین‌های قوی اعتیاد معرفی می‌کند که با استفاده از آنها می‌توان استعداد اعتیاد افراد مورد بررسی قرار داد. در این میان صفات شخصیتی روان رنجورخویی و توافق می‌تواند در به عنوان پیش بین‌های رفتارهای اعتیادی در نظر گرفت. روان رنجوری یک صفت شخصیتی است که افراد واجد آن غالباً نگران، مضطرب و افسرده بوده و خلق‌شان در نوسان است، احتمالاً در خواب مشکل دارند و از اختلال‌های روان‌تنی بسیاری در رنج هستند. این افراد بسیار هیجانی بوده و در مقابل محرک‌های محیطی، واکنش شدیدی نشان می‌دهند (مک کرا و کاستا، ۱۹۹۲؛ به نقل از عبدالله زاده، ۱۳۸۶). همچنین توافق نشانگر جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران است که ویژگی‌هایی مانند نوع دوستی، خوش‌قلبی، اعتماد و فروتنی را شامل می‌شود (جان و سریواستاوا، ۱۹۹۹ به نقل از جوشن لو و همکاران، ۱۳۸۹). یکی دیگر از متغیرهای مرتبط با اعتیاد سبک‌های مقابله با استرس است. سبک‌های مقابله، تلاش‌ها و کوشش‌های شناختی و رفتاری است که برای مدیریت الزامات بیرونی و درونی که تنش‌زا و فراتر از منابع شخصی تلقی می‌شود، صورت می‌گیرد و هدف آن از بین بردن، برطرف کردن، به حداقل رساندن و یا تحمل استرس است. این تلاش‌ها، یا به صورت انجام فعالیت یا کاری است و یا به شکل فعالیت‌های ذهنی و روانی می‌باشد. در مطالعه‌ای که توسط ویلز، سندی و یاگر<sup>۲</sup> (۲۰۰۱) به نقل از فرنیو و همکاران (۱۳۸۵) انجام شده است، نتایج نشان دهنده آن بود که نوجوانان مصرف‌کننده (الکل، تنباکو و ماری‌جوانا) به جای استفاده از شیوه‌های مقابله‌ایی سازگارانه حل مسئله به روش‌های ناسازگارانه اجتنابی و هیجانی و نیز معلق‌نگهداشتن موضوع روی می‌آورند. به طور کلی تصور بر این است که توافق یافتن و کنترل هیجان‌ات دردناک ناشی از فشارهای روانی در افراد مستعد اعتیاد به دلیل روش‌های مقابله‌ایی ناسازگارانه امری است دشوار و عدم توانایی مقابله صحیح و باکفایت موجب بروز و تشدید احساس فقدان کنترل بر زندگی و کاهش اعتماد به نفس و گرایش به رفتارهای غیر انطباقی نظیر سوء مصرف مواد می‌گردد (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۱). بال (۲۰۰۵) به بررسی رابطه صفات

1- Franques, Aurriacombem & Tignol

2- Wills, Sandy & Yaeger

شخصیتی، مشکلات و اختلالات در جهت ایجاد دلالت‌هایی برای مصرف مواد پرداخت و به این نتیجه دست یافت که بین راهبردهای مقابله‌ای ضعیف و شیوه‌های حل مسئله نامناسب با مصرف مواد رابطه وجود دارد. همچنین آرمالی، کارنی، تنن، آفلک و انیل (۲۰۰۰) به نقل از عشرتی (۱۳۸۹) به بررسی ارتباط بین راهبردهای مقابله و مصرف مواد پرداختند. نتایج آنها حاکی از آن بود که کمبود راهبردهای مقابله‌ای انطباقی و انتظار مثبت در مورد مواد به طور مستقل و اشتراکی مصرف مواد را تشویق می‌کند. از دیگر متغیرهای فردی که با رفتارهای اعتیادی می‌تواند رابطه داشته باشد هیجان‌خواهی است. هیجان‌خواهی به معنی صفتی است که با نیاز به احساسات و تجارب متغیر، تازه و پیچیده و نیز خطر کردن برای کسب چنین تجاربی تعریف می‌شود (زاگرم، ۱۹۷۹؛ به نقل از فتحی و مهرابی زاده هنرمند، ۱۳۸۷). هیجان‌خواهی را می‌توان به عنوان یک متغیر مرتبط با رفتار اعتیادی در نظر گرفت. هیجان‌خواهی را می‌توان به عنوان تمایل فرد به جستجوی هیجان‌ها و تجربیات جدید، متنوع، پیچیده و شدید و اشتیاق نسبت به خطر پذیری برای کسب تجارب تعریف کرد (زاگرم، ۱۹۹۴). ایمز، زاگ و استیسی (۲۰۰۲) به نقل از عشرتی (۱۳۸۹) عنوان می‌کنند که هیجان‌خواهی بالا با احتمال بیشتر رفتارهای پرخطر (مثل سوء مصرف مواد) برای ارضاء هیجان‌خواهی یا درگیری در به دست آوردن برون دادهای مطلوب رابطه دارد.

یکی از مفاهیمی که به تازگی وارد حوزه روان‌شناسی شده است. الکسی تایمیا است، این اصطلاح اولین بار توسط سیفونور (۱۹۷۰) جهت مشخص کردن افرادی که فقدان ظرفیت بارز در تشخیص و ابراز کلامی هیجان‌ها بدون علت فیزیکی دارند ابداع شد. از آن زمان الکسی تایمی موضوع پژوهش‌های بسیاری قرار گرفته است. چرا که الکسی تایمی می‌تواند به ایجاد مشکلاتی در روابط بین فردی، انطباق با هیجان‌ها مختلف، حوادث استرس آور زندگی آسیب پذیری بیشتر فرد در برابر آنها منجر شده، به علاوه می‌تواند در استفاده از مکانیزم‌های مقابله‌ای نا کارآمد احتمال گرایش به سوء مصرف مواد و الکل را افزایش دهد (ون رسوم و همکاران به نقل از فتحی نیا، ۱۳۸۸). فریبرگر (۱۹۹۷) به نقل از پرسلی و همکاران (۲۰۰۳) معتقد است که الکسی تایمی می‌تواند به عنوان یک صفت شخصیتی دائمی عامل پرخطر در رشد شکایات روان‌تنی، روان‌پزشکی، پزشکی هم چون وابستگی به مواد مخدر می‌باشد. ناگویی خلقی به یک سبک شناختی-عاطفی اشاره دارد که نتیجه آن اختلال خاص در بیان و پردازش هیجان‌ها است. ولی معنای حقیقی آن «پیشانی در توصیف کلامی احساسات»

است (کتلین<sup>۱</sup>، ۱۹۹۸، ترجمه عباس بخشی پور رودسری و شهرام محمد خانی، ۱۳۸۱). با توجه به مطالب بیان شده و از آن جا که در زمینه شناخت پیش آیندها و عوامل زمینه ساز اعتیاد در ایران بررسی های کمتری انجام شده است، در این پژوهش درصدد آن برآمدم تا به بررسی برخی از متغیرهایی که احتمالاً می توانند پیش بین وابستگی به مواد مخدر در دانشجویان باشند، پردازیم. از جمله این متغیرها می توان به ویژگی های شخصیتی مانند روان رنجوری و توافق پذیری و صفات دیگری هم چون هیجان خواهی، سبک های مقابله با استرس و ناگویی خلقی اشاره کرد.

از این رو هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش ویژگی های شخصیتی (روان رنجوری، توافق) هیجان خواهی، ناگویی خلقی و سبک های مقابله ای به عنوان پیش بین های آمادگی به اعتیاد در دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد می باشد.

### روش پژوهش

طرح پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی، رگرسیون و مقایسه دو گروه است. جامعه این پژوهش را کلیه دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد که در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ در این دانشگاه مشغول به تحصیل بودند، تشکیل می دهد. از بین دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد این دانشگاه به شیوه در دسترس تعداد ۲۰۵ مورد آزمون قرار گرفتند. دامنه سنی این دانشجویان بین ۱۸ تا ۴۰ سال با میانگین ۲۲ سال و میانگین تعداد فرزندان هر خانواده برابر با ۴ فرزند بود. این دانشجویان اکثراً در دانشکده های دانشگاه و خوابگاه های آقایان مورد آزمون قرار می گرفتند به طوری که پس از توضیح عنوان پژوهش، دلیل و ضرورت انجام آن و روش تکمیل پرسشنامه ها و همچنین رهنمون در مورد ضرورت مشارکت و صداقت از آزمودنی ها خواسته می شد در صورت تمایل نسبت به تکمیل پرسشنامه ها اقدام کنند. به منظور تحلیل داده ها در این پژوهش از روش های آماری توصیفی و آزمون های آماری همبستگی ساده پیرسون و رگرسیون چند گانه استفاده شد. داده ها به وسیله نرم افزار spss نسخه شانزدهم، مورد تحلیل قرار گرفتند. ضمناً سطح معنی داری برای آزمون فرضیه ها برابر ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل شخصیت (NEO-FFI): این پرسشنامه ۶۰ ماده است و به وسیله جان (به نقل از داودی، ۱۳۸۶) ساخته شده است. پاسخ هر سوال در طیف پنج درجه ای لیکرت از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق نمره گذاری می شود. ضرایب آلفای کروناخ برای مقیاس های نوز گرای، برون گرای، تجربه پذیری، توافق و وظیفه شناسی از ۰/۵۲ تا ۰/۸۷ متغیر بوده است. در این پژوهش از سوالات دو خرده مقیاس روان رنجوری<sup>۱</sup> و توافق<sup>۲</sup> استفاده شده است. داودی (۱۳۸۶) پایایی این مقیاس را از روش باز آزمایی در پنج خرده مقیاس آن به ترتیب ۰/۶، ۰/۸۲، ۰/۵۹، ۰/۷۱ و ۰/۶۶ و روایی سازه آن را در نمونه افراد سالم شهر اهواز بین ۰/۲۸ تا ۰/۷۰ گزارش کرده است.

**مقیاس هیجان خواهی آرنست:** این مقیاس در سال ۱۹۹۳ توسط آرنست برای اجتناب از محدودیت های فرم پنجم زا کرمن در پی کشف رابطه هیجان خواهی با نیاز به تازگی و شدت به عنوان دو محور فرعی ساخته شده است. این آزمون ۲۰ گویه دارد و شامل دو خرده مقیاس میل به تازگی و شدت تجربه حسی می باشد. شیوه نمره گذاری آزمون بر اساس مقیاس لیکرت (۱= هرگز تا ۴= خیلی زیاد) است. خصوصیات روانسنجی این مقیاس در ایران توسط پوروفایی (۱۳۷۶) به نقل از ابوالقاسمی و نریمانی، (۱۳۸۴) گزارش شده است. ضریب آلفای کروناخ آن ۰/۶۵ و ضریب همبستگی کل مقیاس آرنست با مقیاس هیجان خواهی زا کرمن  $r=0/41$  بدست آمد (ابوالقاسمی و نریمانی، ۱۳۸۴).

**مقیاس ناگویی خلقی تورنتو TAS-۲۰:**<sup>۳</sup> این مقیاس در سال (۱۹۸۶) توسط تیلور<sup>۴</sup> ساخته شد (به نقل از افشاری، ۱۳۸۷) و در سال ۱۹۹۴ توسط بگبی<sup>۵</sup>، پارکر<sup>۶</sup> و تیلور تجدید نظر شد. بگبی و همکاران دریافتند که در پژوهش اعتباریابی آنها، TAS-۲۰ واجد سه عامل ساختاری است که با سازه ناگویی خلقی همخوانی داشت. پژوهش های دیگر نیز از این نتایج حمایت کردند (باخ<sup>۷</sup> و همکاران، ۱۹۹۶؛ برسی<sup>۸</sup> و همکاران، ۱۹۹۶، به نقل از افشاری، ۱۳۸۷). در این

- 
- 1- Neurosis
  - 2- Compromise
  - 3- Toronto Alexithymia Scale
  - 4- Taylor
  - 5- Bagbay
  - 6- Parker
  - 7- Bach
  - 8- Bersi

مقیاس، سازه ناگویی خلقی در سه زیر مقیاس دشواری در تشخیص احساسات<sup>۱</sup>، دشواری توصیف احساسات<sup>۲</sup> و تفکر با جهت گیری خارجی<sup>۳</sup> ارزیابی می شود. شیوه نمره گذاری آزمون بر اساس مقیاس لیکرت (۱ = کاملاً مخالف تا ۵ = کاملاً موافق) است. حداقل نمره آزمودنی در این پرسشنامه ۲۰ و حداکثر آن ۱۰۰ می باشد. افشاری (۱۳۸۷) در یک نمونه ۸۰ نفری از دانشجویان پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه کرده است. آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۷۵، برای دشواری در تشخیص احساسات ۰/۷۲، دشواری در توصیف احساسات ۰/۷۲ و تفکر با جهت گیری خارجی ۰/۵۳ بدست آمد. افشاری (۱۳۸۷) نیز روایی همزمان این مقیاس را با همبسته نمودن نمره کل مقیاس ناگویی خلقی با مقیاس هوش هیجانی در یک نمونه ۸۰ نفری بررسی کرد. نتایج نشان داد که بین نمره آزمودنی ها در این مقیاس با هوش هیجانی ( $r = -0/47, p > 0/001$ ) رابطه معنی داری وجود دارد.

**پرسشنامه شیوه های مقابله با استرس:** این پرسشنامه توسط پارکر و اندلر در سال (۱۹۹۰) به منظور سنجش شیوه های مقابله با استرس با سه خرده مقیاس مسئله مدار، هیجان مدار و اجتناب مدار و با مجموع ۳۰ گویه ساخته شده است. شیوه نمره گذاری آزمون بر اساس مقیاس لیکرت (۱ = هرگز تا ۵ = خیلی زیاد) است. میانگین ضریب پایایی خرده مقیاس سه گانه پرسشنامه شیوه های کنار آمدن با استرس در مطالعه قریشی (۱۳۷۵) معادل ۰/۸۱ بود. همچنین در همین پژوهش قریشی روایی آن را مناسب ارزیابی کرد (عشرتی، ۱۳۸۹).

مقیاس آمادگی به اعتیاد: در این پژوهش از مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد که توسط زرگر (۱۳۸۵) در ۴۱ ماده و دو خرده مقیاس آمادگی فعال و آمادگی منفعل نسبت به اعتیاد ساخته شده است، استفاده شد. زرگر این پرسشنامه را با توجه به ویژگی های روانی اجتماعی جامعه ایرانی تدوین و مورد روایی قرار داده است. نمره گذاری آن بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا سه (کاملاً موافقم) می باشد. در عامل آمادگی فعال بیشترین ماده ها به ترتیب مربوط به رفتارهای ضد اجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت نسبت به مواد، افسردگی و هیجان خواهی می باشد و در عامل دوم (آمادگی منفعل) بیشترین ماده ها مربوط به عدم ابراز وجود و افسردگی می باشند. پایایی آن به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه

- 1- Difficulty identification feelings
- 2- Difficulty describing feelings
- 3- Externally oriented thinking



شده است و روایی ملاکی و روایی سازه آن مطلوب برآورد شد (زرگر، ۱۳۸۵). همچنین پایایی و روایی این مقیاس و عوامل دو گانه آن در پژوهش زرگر، نجاریان و نعمی ۱۳۸۷ نیز بسیار مناسب ارزیابی شده است.

### یافته‌ها

در این پژوهش ۲۰۵ دانشجوی مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مورد بررسی قرار گرفتند که از این تعداد ۵۵ نفر معادل ۲۶/۹ درصد را زنان و ۱۱۵ نفر معادل ۵۶/۱ درصد را مردان تشکیل می‌دادند. تعداد ۳۵ نفر (۱۷ درصد) نیز جنسیت خود را مشخص نکرده بودند. یافته‌های توصیفی مربوط به وضعیت نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: شاخص‌های آماری متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین	بیشترین
آلودگی به اعتیاد	۶۱/۶۱	۱۳/۶۶	۲۵	۱۰۸
	۴۱/۴۰	۱۰/۹۸	۱۰	۱۴
	۲۰/۲۰	۴/۷۵	۳۳	۸۲
روان رنجوری	۲۱/۲۸	۸/۱۹	۳	۴۵
توافق	۲۷	۴/۹۳	۱۴	۳۹
هیجان خواهی	۵۲/۰۵	۶/۳۳	۳۱	۷۰
سبک مقابله هیجان مدار	۳۱/۴۷	۶/۷۵	۱۳	۴۸
سبک مقابله مسئله مدار	۳۷/۹۸	۵/۶۱	۲۴	۵۳
سبک مقابله اجتنابی	۳۲/۴۳	۶/۱۰	۱۵	۴۸
ناگویی خلقی	۵۷/۷۶	۸/۲۹	۱۰	۳۳

همانطور که در جدول ۱ آمده است میانگین آلودگی به اعتیاد کل در دانشجویان ۱۶/۶۱ و میانگین نمرات آنها در خرده مقیاس آلودگی فعال ۴۱/۴۰ و در خرده مقیاس آلودگی منفعل ۲۰/۲۰ می‌باشد.

جدول ۲: ضرایب همبستگی پرسون بین متغیرهای پیش بین با متغیر آمادگی به اعتیاد

متغیر پیش بین	آمادگی به اعتیاد کل	آمادگی فعال به اعتیاد	آمادگی منفعل به اعتیاد
روان رنجوری	۰/۴۴**	۰/۳۰**	۰/۵۸**
توافق	-۰/۱۸**	۰/۱۵*	-۰/۱۷*
هیجان خواهی	۰/۰۱	۰/۰۱	-۰/۰۸
ناگویی خلقی	۰/۳۳**	۰/۲۵**	۰/۳۵**
سبک مقابله هیجان مدار	۰/۲۸**	۰/۱۵*	۰/۴۵**
سبک مقابله مسئله مدار	-۰/۲۳**	-۰/۲۰**	-۰/۲۰**
سبک مقابله اجتنابی	۰/۱۱	۰/۱۲	۰/۰۳

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که بیسن تمام متغیرهای پیش بین به جز هیجان خواهی و سبک مقابله اجتنابی با آمادگی به اعتیاد کل و هم چنین دو خرده مقیاس آمادگی فعال به اعتیاد و آمادگی منفعل به اعتیاد آزمودنی‌های پژوهش رابطه معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر با افزایش صفات روان رنجوری، توافق پذیری، ناگویی خلقی و همچنین سبک مقابله هیجان مدار خطر آمادگی به اعتیاد به طور کلی و همچنین خطر آمادگی به اعتیاد صورت جستجوی فعالانه و کنجکاوانه اعتیاد و یا منفعل بودن در برابر خطر ابتلا به اعتیاد بالاتر می‌رود. و از طرف دیگر بین صفت هیجان خواهی و سبک مقابله اجتنابی با آمادگی به اعتیاد و زیر مقیاس‌های آن رابطه معنی داری وجود ندارد.

جدول ۳: نتیجه تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای پیش بین با نمره کل آمادگی به اعتیاد

متغیر ملاک	متغیرهای پیش بین	$\beta$	t	سطح معنی داری
آمادگی به اعتیاد کل	روان رنجوری	۰/۳۶۱	۳/۸۹۴	۰/۰۰۱
	توافق	-۰/۰۶۳	-۰/۹۵۹	۰/۳۳۹
	هیجان خواهی	۰/۶۹	۱/۰۴۲	۰/۲۹۹
	ناگویی خلقی	۰/۱۳۶	۱/۸۸	۰/۰۶۲
	سبک مقابله هیجان مدار	-۰/۴۳	-۰/۵۱۵	۰/۶۰۷
	سبک مقابله مسئله مدار	-۰/۱۶۴	-۲/۴۳۳	۰/۰۱۶
	سبک مقابله اجتنابی	۰/۱۱۱	۱/۶۷۳	۰/۰۹۶
		F= ۹/۴۵ P< ۰/۰۰۱		
		MR= ۰/۵۰ RS= ۰/۲۵۴		

همانطور که در جدول ۳، مشاهده می‌شود، همبستگی چندگانه برابر با ۰/۲۵ است که با  $F$  برابر با ۹/۴۵ در سطح  $P > ۰/۰۰۱$  معنادار است. علاوه بر این، متغیرهای پیش بین رویهم رفته ۲۵ درصد واریانس آماجگی به اعتیاد را تبیین می‌کنند. هم‌چنین،  $\beta$  مربوط به روان رنجوری و سبک مقابله مسئله مدار معنی دار شدند. بنابراین این دو عامل نقش مهمتری در پیش بینی آماجگی به اعتیاد کلی دارند.

### بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، توافق) هیجان خواهی، ناگرایی خلقی و سبک‌های مقابله‌ای به عنوان پیش بین‌های آماجگی به اعتیاد در دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد بود. همانطور ملاحظه شد رابطه صفات شخصیتی روان رنجوری و توافق پذیری با آماجگی به اعتیاد و عوامل آن معنی دار بود. این یافته با نتایج فرانکوئیس، آریو کامیم و تیگنول (۲۰۰۰)، زرگر (۱۳۸۷)، جعفر نژاد، فرزاد، شکری و مرادی (۱۳۸۳) و هم‌چنین علیلو و همکاران (۱۳۸۸) هماهنگ می‌باشد. در تبیین این نتایج می‌توان ابراز داشت که روان رنجوری یک صفت شخصیتی است که افراد واجد آن غالباً نگران، مضطرب و افسرده بوده و خلق‌شان در نوسان است، احتمالاً در خواب مشکل دارند و از اختلال‌های روان تنی بسیاری در رنج هستند. این افراد بسیار هیجانی بوده و در مقابل محرک‌های محیطی، واکنش شدیدی نشان می‌دهند (مک کرا و کاستا، ۱۹۹۲؛ به نقل از عبدالله زاده، ۱۳۸۶). این ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند زمینه را برای آماجگی بیشتر افراد به اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر آماده کند.

بین استفاده از سبک مقابله با استرس هیجان مدار با آماجگی به اعتیاد رابطه مثبت و معنی داری وجود داشت که با یافته‌های ویلز، سندی و یاگر (۲۰۰۱) به نقل از فرنیا و همکاران (۱۳۸۵)، بال (۲۰۰۵)، طوفانی و جوانبخت (۱۳۸۱) و آرمالی، کارنی، تنن، آفلک و انیل (۲۰۰۰) به نقل از عشرتی (۱۳۸۹) بابامیری، وطن خواه و همکاران (۱۳۹۱) همسو می‌باشد. تصور بر این است که انطباق یافتن و کنترل هیجانات دردناک ناشی از فشارهای روانی در افراد مستعد اعتیاد، بدلیل وجود روش‌های مقابله‌ای ناسازگارانه امری است دشوار و عدم توانایی مقابله صحیح و باکفایت موجب بروز و تشدید احساس فقدان کنترل بر زندگی، کاهش اعتماد به نفس و گرایش به رفتارهای غیر انطباقی نظیر سوء مصرف مواد می‌گردد.

وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی با همکاری دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، (۱۳۸۱)، همچنین در تحقیقات گذشته تأثیر منفی استفاده از روش های مقابله ای هیجانی در دفعات مصرف، تکمیل درمان و عود در معتادان به کوکائین دیده شده است (کوزکانانی<sup>۱</sup>، نیلی<sup>۲</sup>، ۱۹۹۷). اما از طرف دیگر رابطه بین سبک مقابله مسئله مدار با آمادگی به اعتیاد و عوامل آن نیز رابطه مثبت و معنی داری بدست آمد که به نظر نیاز به بررسی بیشتر دارد، که در صورت وجود چنین رابطه ای در نتایج آتی می توان با انجام پژوهش های موردی و یا آزمایشی به دلیل آن پرداخت.

یکی دیگر از نتایج این پژوهش این بود که بین ناگویی خلقی و آمادگی به اعتیاد و هم چنین دو عامل آمادگی فعال و منفعل آن رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. این یافته با نتایج ون رسوم و همکاران به نقل از فتاحی نیا ۱۳۸۸ و فریرگر (۱۹۹۷) به نقل از پرسلی و همکاران (۲۰۰۳) هماهنگی دارد. اهمیت این یافته از یک سو بخاطر جدیدتر بودن این ویژگی و صفت فردی است و از سوی دیگر به دلیل تازگی استفاده از آن در مورد سنجش میزان استعداد و آمادگی به اعتیاد می باشد به طوری که محدود پژوهشی را می توان یافت که به بررسی این ویژگی در زمینه اعتیاد پرداخته باشد. با توجه به اینکه این ویژگی بعد از روان رنجوری همبسته ترین ویژگی با آمادگی به اعتیاد و به خصوص آمادگی منفعلانه نسبت به اعتیاد داشته است، پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

اما جالب توجه ترین نتیجه و یافته این پژوهش این بود که بر خلاف برخی پژوهش های گذشته بین هیجان خواهی و آمادگی به اعتیاد و عوامل آن رابطه ای مشاهده نشد که این یافته برخلاف یافته های (زاکرمین ۱۹۹۴). ایمز، زاگ و استیسی (۲۰۰۲) به نقل از عشرتی (۱۳۸۹) و فتحی و مهرابی زاده هنرمند (۱۳۸۷) می باشد. شاید یکی از دلایل این عدم تطابق نتایج پژوهش حاضر با یافته های آنان استفاده از ابزار متفاوت جهت سنجش هیجان خواهی آزمودنی ها و همچنین جامعه و نمونه مورد آزمون متفاوت باشد. اما از سوی دیگر و با توجه به معناداری رابطه بین سبک مقابله هیجان مدار با آمادگی به اعتیاد کل و عوامل دو گانه آن با ضریب مناسب، می توان گفت هیجان خواهی به تنهایی به عنوان همبسته یا پیش بین اعتیاد مطرح نیست بلکه در این بین ساز کار شناختی و منطقی فرد و راهکار مقابله او با این ویژگی و هم چنین استفاده درست از آن و ارضاء درست این خواسته درونی و روانی (ورزش های

1- Kouzekanani

2- Neeley

چون کوهنوردی، پرش با چتر، موتور سواری و ...، استفاده از مواد و یا سایر روش‌ها) نقش مهمتری دارد و به همین دلیل سبک مقابله هیجان‌مدار با آلودگی به اعتیاد همبسته است در حالی که هیجان‌خواهی این همبستگی را ندارد. به هر حال به نظر می‌رسد نقش این ویژگی در آلودگی به اعتیاد در قشر جوان و تحصیل کرده نیاز به پژوهش بیشتر دارد.

### نقش عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد

به طور کلی این فرضیه، فرضیه عمومی یا مورد قبول اکثریت در جهان است، که طبقات اجتماعی - اقتصادی پایین، میزان بیشتری از رفتارهای غیر قانونی را نسبت به طبقات متوسط و بالا مرتکب می‌شوند. البته برخی اشاره کرده‌اند، که از آنجایی که طبقات پایین، در تلاش برای رسیدن به اهداف از راه‌های قانونی، ناکام می‌مانند؛ به روش‌های انحرافی برای رسیدن به آنها متوسل می‌شوند. در این راستا می‌توان به نظریه «سببیت اجتماعی» اشاره کرد که بیان می‌دارد افراد به این دلیل دچار اعتیاد یا سایر رفتارهای انحرافی می‌شوند که محیط اجتماعی آنان باعث می‌شود. این تئوری اظهار می‌دارد که نقش اجتماع و گروهی که فرد در آن زندگی می‌کند در رفتارهای بهنجار و نابهنجار او اثرگذار است. در واقع حجم وسیعی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه سبب‌شناسی اعتیاد نقش معاشرت با افراد آلوده به مصرف مواد مخدر است. این یافته‌ها نشان‌دهنده تأثیر عظیم شرایط اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد است. این در حالی است که نظریه رقیب اظهار می‌دارد که افراد دارای رفتارهای منحرف از جمله اعتیاد و گرایش به اعتیاد به این دلیل بیشتر در طبقات پایین اجتماع به چشم می‌خورند که سازوکارهای روانی مناسب و مکانیسم‌های انطباق‌کارآمدی در دسترس ندارند. بنابراین این افراد به طبقات فرودست جامعه تنزل می‌یابند. این نظریه که «تنزل اجتماعی» نام دارد بیشتر به عوامل روانشناختی و درون‌فردی تأکید دارد. می‌توان یافته‌های پژوهش حاضر را در راستای نظریه تنزل اجتماعی تبیین کرد. بدین گونه افراد به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و مزاجی خاص همچون روان‌رنجوری بالا و سازگاری کم و عدم دسترسی به سبک‌های مقابله‌کارآمد به آلودگی بیشتری برای گرایش به اعتیاد دارند و در نتیجه می‌توانند به طبقات پایین جامعه سقوط کنند. نظریه جامعه‌شناختی دیگری که می‌تواند رفتارهای اعتیادی را تبیین کند نظریه «آنومی اجتماعی» است. آنومی این گونه پدیدار می‌شود که نظام فرهنگی / ارزشی با تبلیغ روزافزون ارزش‌های مادی سبب شده

است که تمایل به ارزش ها در توده مردم بیشتر شود و در نتیجه دستیابی با ارزش های مادی و پول تبدیل به یک ارزش و در نتیجه نیاز شود. این نیاز روز به روز تشدید می شود و مردم به دنبال ارضای آن هستند، اما وسایل دستیابی به این ارزش با وضع اقتصادی موجود امکان پذیر نیست. از این رو، نوعی احساس ناکامی و سرخوردگی در افراد بوجود می آید. این احساس می تواند فشاری در جهت انطباق های ابداع گرایانه یا انزواگرایانه -همچون رفتارهای اعتیادی و سایر رفتارهای انحرافی- باشد. می توان تاثیر آنومی اجتماعی را از طریق افزایش توانمندی های روان شناختی افراد و تقویت راهبردهای مقابله با استرس مناسب دفع کرد. توجه به تفاوت ها و پتانسیل های فردی در جامعه ما امری الزامی به نظر می رسد چراکه پخش ارزش های عمدتاً مادی در جامعه و تابعیت توده وار مردم از آن منجر به بیگانگی افراد از خویشان و در نتیجه گم گشتگی هویت می شود. این همان چیزی است که در روانشناسی به آن «بیگانگی» گویند. بیگانگی به معنای فاصله گیری از خود، استعدادها و علایق خویش است. بیگانگی و پوچی که معضل عصر حاضر است خود را به اشکال گوناگون نشان می دهد یکی از این اشکال گرایش به اعتیاد و رفتارهای انحرافی است. در واقع اعتیاد یکی از مکانیسم های گریز است، گریز از احساس گناه ناشی از بیگانگی با خویشان. یافته های این پژوهش می تواند موجب درک روشن تر از اعتیاد و عوامل مستعد کننده آن شده و به شناخت این بیماری کمک کند. علاوه بر این امید است، از این یافته ها در زمینه پیشگیری، درمان و باز توانی اعتیاد به مواد مخدر به خصوص در جوانان و قشر دانشجو استفاده شود.

### محدودیت ها و پیشنهادها

از محدودیت های این پژوهش این است که نمونه به صورت در دسترس انتخاب شد. و شامل دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد می شد. بنابراین پیشنهاد می شود که در پژوهش های آتی از نمونه بزرگتری استفاده شود. همچنین با توجه به یافته های پژوهش و نقش عوامل شخصیتی و محیطی در گرایش افراد به اعتیاد لازم است که تا حد امکان شرایط محیطی که منجر به گرایش افراد به اعتیاد می شود؛ کنترل شود و به بازسازی شناختی و تقویت راه های مقابله با استرس در قالب اجرای کارگاه های آموزشی و تکثیر بروشورهای آموزشی و ... بر جامعه آسیب پذیر جوان پرداخته شود.

- ابوالقاسمی، عباس؛ نریمانی، محمد (۱۳۸۴)، آزمون‌های روان‌شناختی، اردبیل: باغ رضوان.
- افشاری، افروز (۱۳۸۷)، بررسی صفات شخصیتی، سبک‌های دلبستگی، رویدادهای استرس زا و جنسیت به عنوان پیش بین‌های ناگویی خلقی در دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- بابامیری، محمد؛ وطن‌خواه، محمد؛ معصومی، حسین؛ نعمتی، مرضیه؛ درویشی، معصومه (۱۳۹۱)، بررسی رابطه سبک‌های مقابله با استرس، افکار خودآیند منفی و امیدواری با شادکامی افراد معتاد مراجعه کننده به کلینیک‌های ترک اعتیاد، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی زنجان (زیر چاپ).
- جوشن‌لو، محسن؛ دائمی، فاطمه؛ بخشی، علی؛ ناظمی، سبا؛ غفاری، زهرا (۱۳۸۹)، ساختار عاملی نسخه تجدیدنظرشده فارسی پرسش‌نامه شخصیتی نئو در ایران، مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، سال شانزدهم، شماره ۳، ۲۲۰-۲۳۰.
- اله وردی پور، حمید؛ فرهادی‌نسب، عبدالله؛ بشیریان، سعید و محبوب، حسین (۱۳۸۶)، الگو و علل گرایش جوانان به سوء مصرف مواد، مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی شهید صدوقی یزد، ۱۵، (۴)، ۳۵-۴۲.
- داودی، ایران (۱۳۸۶)، بررسی عوامل شناختی، فشار روانی و سابقه خانوادگی به عنوان پیش‌بین‌های ابتلا به اختلال وسواسی اجباری و مقایسه زیر گروه‌های علائم اختلال بر اساس برخی متغیرهای پیش‌بین در شهر اهواز. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- زرگر، یداله (۱۳۸۵)، ساخت، اعتبار یابی مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد، دومین همایش انجمن روان‌شناسی ایران، تهران، ایران.
- زرگر، یداله؛ نجاریان، بهمن؛ نعمی، عبدالرضا (۱۳۸۷)، بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی به اعتیاد در کارکنان یک شرکت صنعتی در اهواز، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۵، (۱۰)، ۹۹-۱۲۰.
- زینالی، علی؛ وحدت، رقیه؛ قره‌دینگه، خاور (۱۳۸۹)، رابطه سبک‌های والدینی با استعداد اعتیاد در فرزندان، خانواده پژوهی، ۶، (۲۳)، ۳۳۵-۳۵۲.
- سهرابی، نادره (۱۳۸۳)، بررسی میزان سلامت روانی و تنیدگی در معتادان، قاچاقچیان مواد مخدر و افراد عادی، مجله روانشناسی، ۳۰، ۱۷۳-۱۸۲.
- شرق، علی؛ شکیبی، علی؛ نیساری، رقیه؛ آلیلو، لیلا (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر عود اعتیاد از دیدگاه معتادین مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد استان آذربایجان غربی در سال ۸۸، مجله پزشکی ارومیه، ۲۰، (۲)، ۱۲۹-۱۳۶.
- صاحب‌الزمانی، محمد؛ آلیلو، لیلا؛ رشیدی، علی؛ شکیبی، علی (۱۳۸۸)، بررسی خصوصیات شخصیتی

با استفاده از پرسشنامه چند وجهی شخصیتی مینه سوتا (MMPI) در معنادین مراجعه کننده به مراکز درمانی شهر تهران در سال ۱۳۸۷، مجله پزشکی ارومیه، ۲۰، (۴)، ۲۹۰-۲۹۷.

- طوفانی، حمید؛ جوانبخت، مریم (۱۳۸۱)، مقایسه شیوه‌های مقابله ای و نگرش های ناسالم در معنادان مواد مخدر با گروه شاهد غیر معتاد، مجله اسرار، ۹، (۱)، ۷۰-۷۹.

- عبدالله زاده، بیانہ (۱۳۸۶)، مقایسه‌ی عوامل شخصیتی، سبک های حل مسئله و میزان استرس تجربه شده در بهنجاران و معنادین، پایان نامه کارشناسی دانشگاه تبریز.

- عشرتی، طیبہ (۱۳۸۹)، بررسی رابطه ساختاری برخی عوامل روان شناختی خطرزا و محافظت کننده آمادگی به اعتیاد در دانش آموزان سال سوم دبیرستان مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد بالینی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

- علیلو، مجیدمحمود؛ زینالی، شیرین؛ اشرفیان، پروانه؛ صمدی راد، بهرام (۱۳۸۸)، بررسی روان رنجوری، برون گرایی و تکانش ورزی و هیجان خواهی در معنادان دارای رفتارهای کم خطر و افراد سالم، فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز، ۴، (۱۴).

- فتاحی نیا، مرضیه (۱۳۸۸)، مقایسه ویژگی های شخصیتی، کمال گرایی، الکسی تایمی در بیماران مبتلا به سندرم روده تحریک پذیر مراجعه کننده به مطب های گوارش شهر اهواز و افراد سالم با کنترل سلامت روان، پایان نامه کارشناسی ارشد بالینی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

- فتحی، کیهان؛ مهربابی زاده هنرمند، مهناز (۱۳۸۷)، بررسی میزان افسردگی، هیجان خواهی، پرخاشگری، سبک های دلبستگی و تحصیلات والدین به عنوان پیش بین های وابستگی به مواد مخدر در نوجوانان پسر شهر اهواز، مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی، ۹، (۲)، ۲۳-۴۵.

- فرنیاء، مجید رضا؛ خواجه موگهی، ناهید؛ شانہ ساز، عبدالامین؛ پاک سرشت، سیروس (۱۳۸۵)، بررسی مقایسه ای استرس، سبک های مقابله ای و ارتباط آنها با سلامت عمومی در افراد وابسته به مواد افیونی و غیر وابسته به مواد افیونی، مجله علمی پزشکی، ۵، (۱).

- کتلیسن، ام. کارول (۱۹۹۸)، راهنمای عملی درمان شناختی رفتاری سوء مصرف مواد، ترجمه عباس بخشی پور رودسری و شهرام محمد خانی (۱۳۸۱)، تهران: اسپندهنر.

- مرادی، مجید (۱۳۸۱)، ننگ بنگ، نگاهی به مسأله مواد مخدر و اعتیاد، تهران: انتشارات نقش کلک.

- هالجین، ریچارد پی؛ ویتبورن، سوزان کراس (۱۳۸۴)، آسیب شناسی روانی: دیدگاه های بالینی اختلال های روانی بر اساس DSM-IV - TR، ترجمه یحیی سیدمحمدی، تهران: روان.

- Ahmadi J, Hasani M. Prevalence of substance use among Iranian high school students. Addictive Behaviors, 2003: 28, 375-379.

- Bagbay, R. M., Parker, J. D. A., & Taylor, G. J. (1994). Twenty Item Alexithymia Scale: Item selection and across validation of the factor structure. Journal



of Psychosomatic Research, 38, 23-32.

- Ball, S. A., (2005). Personality traits, problem, and disorders: clinical applications to substance use disorder. *Journal of research in personality*, 39, 84-102.

- Bovtin, G., & Bovtin, M. (1992). Adolescent tobacco, alcohol and drug abuse: Prevention strategies, empirical finding, and assessment issues. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 13.

- Franques, P., Aurriacombem, M., & Tignol, J. (2000). Addiction and personality. *Journal of Encephale*, 26, (1).

- Galanter, M. (2006). Innovations: Alcohol and drug abuse: Spirituality in alcoholics anonymous: A valuable adjunct to psychiatric services. *Psychiatric Services*, 57(3), 307-9.

- Newcomp, M. D., & Richardson, M. A. (2000). Substance use disorders. In M. Herson, & R. T. Ammerman (Eds.), *Advanced abnormal child psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Porcelli, P., Bagby, R.M., Taylor, G.J., Decarne, M., & Toderello, O. (2003). Alexithymia as predictor of treatment outcome in patients with FGIO. *Psychosomatic Medicine*, 65, 911-918.